

Från arkivet: Gunnar Engström tio år efter mordet i Malexander

Med anledning av den uppmärksammade [tv-dramaserien Smärtpunkten](#) om Lars Noréns uppsättning av 7:3 och polismorden i Malexander, återpublicerar vi här en intervju med **Gunnar Engström**. Han var kriminalvårdsdirektör 1999 och den som beviljade permissionerna för de intagna på Tidaholmsanstalten som medverkade i teaterprojektet. Artikeln publicerades i SocialPolitik nr 2 2010.

ARKIV: Det var han som beviljade permissionerna. Och blev blåst. Ändå tror han, efter fem decennier, på värme och engagemang inom kriminalvården. Men inte på stuprör.

Artikel i [SocialPolitik nr 2 2010](#)

För drygt tio år sedan skrev några interner på rixanstalten Tidaholm det beryktade brevet till **Lars Norén**. De ville genomföra ett teaterprojekt, Norén nappade. Genom Sju tre möjliggjordes att två av de tre medverkande fångarna i projektet begick åtta väpnade rån för att finansiera nationalsocialistisk verksamhet och att genom pjäsen sprida nationalsocialistisk propaganda. Det slutade med att två poliser mördades i Malexander 28 maj 1999. Allt som kunde gå fel gick fel. Skuggan av det vilar ännu över fängelserna.

Den som fick bära hundhuvudet från Kriminalvårdens sida var dåvarande kriminalvårdsdirektören **Gunnar Engström**.

Inför mötet med honom mailar han mig att han fortfarande bär på den mer än tio år tunga bördan från polismorden. Inte minst har Elisabeth Åsbrinks uppmärksammade bok Smärtpunkten, Om Sju tre och mordet i Malexander väckt minnena till liv.

Av och till har jag sedan 80-talet intervjuat Gunnar Engström. Minuten innan mötet med honom ringer Larsa mig. Det är den andra sidan av myntet. Larsa började sin karriär på 70-talet och hamnade ett antal gånger på kåken i Umeå, där Gunnar Engström då var regionchef. Inför en jul fick Larsa och alla andra fångar permission. I världspresen beskrevs det som att en tokig fängelsedirektör släppt ut fångarna. 13 fick permis. Efter julen kom 14 tillbaka.

Sedan många år har Larsa lagt av med droger och kriminalitet. För drygt ett år sedan ringde han mig: "Jag har blivit utsedd som kandidat till årets västerbottning. Motkandidat är centerpartiets Maud Olofsson". A-laget i länet mobiliserade alla krafter för att rösta, Larsa utklassade Olofsson. Han fick ett stipendium och 25 000 kronor.

Denna gång ringer han för att berätta att kronofogden vill utmäta hans bostad, den kan vara värd 80 000 kronor. Men reparationsbehovet, för att få den i säljbart skick, tror han kostar lika mycket. Sedan hälsar han till sin fängelsedirektör.

När jag berättar om samtalet för Gunnar kommer först skratt, sedan mörknar hans blick. Vi lämnar det därhän – så länge. Det går inte att komma förbi att vi måste börja med Sju tre och Malexander.

– När jag blev uppringd av Elisabeth Åsbrink för att bli intervjuad hade skräckscenariot fallit i en vilsam glömska. Allt var överkligt. En enda gång har jag blivit blåst av fångar – det var av dem som skrev brevet till Norén 1998. Egentligen hade de inte en uppgörelse med mig utan med Lars Norén och producenten Isa Stenberg. Jag sade "Gå inte för nära. Inse att internerna har gjort sig skyldiga till allvarliga brott", då var mycket om deras bakgrunder ännu oklart för mig. Ursprungligen skulle teatern visas på kåkarna.

Pjäsfolk kan vara stora känslomänniskor. De undrade hur

fångarna kunde vara så charmiga, de insåg inte att de intagna kanske hade slagit på hela psykopatrepertoaren. De ville på något sätt inte veta något om deras kriminalitet, de ville vara förutsättningslösa, vilket var till styrka för aktörerna. Internerna spelade ett trovärdigt spel med Norén. Han ville ha reda på hur man kunde bli nazist. För Norén gällde konsten.

– **Jag kom till Tidaholm för en förhandsvisning av pjäsen** och reagerade på innehållet, det var då inte lika uttalad propaganda för nationalsocialism som det kom att bli. Handlingen var ändå chockerande. Där fanns flera ledande personer från Kriminalvården, bland andra generaldirektör Bertel Österdahl, men ingen reagerade öppet. Efteråt hade jag ett möte i Lars [Noréns] bostad på Östermalm i Stockholm. "Hur kan du tillåta att de för fram en nationalsocialistisk våldsideologi?" Han tittade mig i ögonen och sade "Min uppgift är att ge en bild av Sverige". Inget mer. Jag tänkte "Korkat att jag inte ställde en mer begåvad fråga". Det där låg kvar som en sten i skon och skavde. Efteråt kom insikten att jag borde ha hållit mig kvar vid frågan. "Vad är det för snorungar som förnekar förintelsen? Vad är det för förvuxna och bojkottade hjärnor som agerar?" Så blev det inte. Växte deras nazism genom att de stod på scenen? Blev de förblindade?

– **Projektet rullade på. Lars och Isa ville inte bara spela på fängelserna**, de ville även turnera i Sverige, Norden och Europa. Även Riksteatern med den verkställande direktören i spetsen var lyrisk och uppåt. Jag stoppade Norden och Europa. Jag höll emot när alla andra var entusiastiska.

– Samtidigt tilltalade teatern mig. Jag såg det som en inträdesbiljett till samhället för de tre intagna, då fanns inte kunskapen om att två parallellt var med i ett rånargäng som finansierade nazismen. Det var nästan otänkbart för mig med den uppställning killarna fick. Efteråt kände jag mig som den mest naiva och blåögda människan på jorden.

– Det fanns två agendor. Teatern och Lars Norén hade en, Kriminalvården en annan – som gick ut på att ge de intagna

möjligheter att ta sig ut på rätt sida i samhället. Missbedömningen får jag ta på mig. Samtidigt var det så att om jag stoppat pjäsen tidigare, vilket jag övervägde, hade jag fått hela kultur-Sverige emot mig. Kriminalvården skulle ha svartmålat. Norén hade förhoppningen att få till stånd en kritisk diskussion om kriminalvården. Tidaholmanstalten hade brunnit vid upproret 1994, som följdes av en debatt om Kriminalvårdens kris. I efterdyningarna var många goda saker på gång, pjäsen var tänkt som en del av det. Men jag har aldrig tidigare mött några som var så beräknande, dessutom fick de med en kraftfull person utifrån, yrkesmördaren Arklöv. Det kom inga signaler från polisen och Säpo. Hade de inte gjort några avtryck ute i samhället? De hade ändå varit med i ungdomsnaziorganisationer. Det finns inga motsvarigheter, jag hade aldrig mött något liknande.

Där lämnar vi Sju tre, nästan helt, för att tala om det andra.

– Mitt liv i kriminalvården, jag är inne på 51:a året, har alltid handlat mycket om känslor och bärande relationer, inte minst i mötet med intagna. Vi ser varandra i ögonen, jag lyssnar in dem, skillnaden är stor på att lyssna och höra. De ser att jag är engagerad. Jag får med dem på känslövagnen, då blir det svårare att blåsa mig. När de varit med om ett sådant samtal vet jag att det fungerar.

– Bara ett exempel. En kille och jag möttes i kulverten på Hall, jag var anstaltschef.

"Gunnar! Kan jag få en permis!"

"Om jag ger dig en permis är det kärlekslöst. Du har bommat permissioner i 15 år, det är inte bra för dig."

"Denna gång fixar jag det!"

"Det har du sagt tidigare. Jag måste kunna tro på dig."

Det kom inget svar, jag gick tio meter och vände mig om: "Om du slår mig i bordtennis får du permis!"

"Vafan, vadå!?"

Han blev helt förvirrad.

"Du vet väl var du bor?"

"A-paviljongen"

"Klockan sex kommer jag, efter att ni käkat. Där har ni två bordtennisbord, det räcker ju med ett."

Vi var överens. När jag kom upp till paviljongen hade samtliga fångar bänkat sig runt bordet. Ingen höll på mig! Vi började spela. Jag vann första set med 21-19. Andra set vann han. Jag började bli osäker. I det tredje och avgörande segade vi oss fram till 21-21. Man måste alltid vinna med två bollar. Jag slog en kantboll, sådana är otagbara. Jag ledde med 22-21 och det var min tur att serva, efter bara några bollar råkade jag slå en kantboll till. Jag fick alltså två kantbollar på raken, vilket är ovanligt. 23-21 till mig, jag hade vunnit. Luften gick ur grabbarna. Då sade jag:

"Två kantbollar! Det kan inte vara rimligt. Du får permisen!"

Jag tror att det blev ett grupptryck på killen, han måste sköta permisen. Därefter utbröt vadslagning i centralvakten på Hall, de menade att anstaltschefen blivit ding i skallen. Jag höll emot vaden. Klockan halv tre på permissionsdagen ringde han och meddelade att han fått punka en bit bort. Klockan tre upphörde permissionen, med några minuter tillgodo stövlade han in.

– I jobbet måste man ha humor, engagemang och samtidigt vara målinriktad. När killarna uppfattar att personalen har intresse och engagemang, då är vi på väg åt rätt håll. Utan den inställningen hade jag inte orkat. Till det kommer alla otaliga sidokontakter med mammor som varit oroliga för sina söner. Hur tror jag att deras framtid ser ut? Det är inte papporna jag tröstar, de lyser med sin frånvaro. Kvinnor är modigare.

Under 70-talade menade justitieminister Lennart Geijer, i den tidens kriminalpolitiska debatt, att det fanns dryga 200 riktigt farliga intagna på fängelserna.

– Två av dem som skrev brev till Lars Norén kan räknas in i gruppen bland de 20 farligaste. De ingick i elitserien. Vi har troligen inte fler farliga idag jämfört med på 70-talet.

De övriga 99 procenten?

– Under 70-talet sade vi att samhället kriminaliserat ett vårdbehov. Än i dag är sex av tio som sitter inne narkotikamissbrukare, till dem ska läggas alkoholmissbrukarna. Samtidigt får man inte glömma att när det gäller en viss kategori av fångar har samhället en legitim skyldighet att skydda sina medborgare, på det går inte att göra avkall. Men man har också en legitim skyldighet att ta vara på människor som befinner sig i farozonen, där huvudproblemet är drog- och alkoholmissbruk.

– När du berättade om kronofogden som funderade på att ta ifrån killen lägenheten höll jag på att spy. Samhällets budgetsituation är mer komplicerad än vad den behöver vara. Kommun, landsting och stat har alla en egen budget med egna stuprör. Vi ser ofta hur folk faller mellan stolarna. Nu funderar den statliga myndigheten kronofogden på att plocka bort en bostad så att han som bodde där ska gå till det andra stupröret kommunen för att klara livhanken när han blir utan bostad. Om han börjar missbruka igen hamnar han hos landstinget för avgiftning, där finns ett tredje stuprör. Samordningen är fortfarande urusel. Jag ser det som ansvarsflykt.

I Oslo har man halverat hemlösheten genom att myndigheterna tillsammans med den hemlöse samordnar insatserna kring vård, bostad och övrig rehabilitering.

– Det är för mycket prat i kvadrat kring detta i Sverige – med måldokument och liknande – som gör att det enkla och handfasta försvinner. Fortfarande är det stora flertalet som sitter på fängelser missbrukare. Många kommer snarare från socialgrupp 17 än socialgrupp 3. Där finns ingen skillnad jämfört med 70-talet, men framtidsoptimismen var större då och ledde till att vi fick ett bokslut för de större institutionerna. Krafterna som ville bygga ut Kumla och Österåker till än större fängelser fick inte gehör. Justitieminister Geijer var radikal och retade gallfeber på domarna. Även dåvarande generaldirektör Martinsson var viktig. Vi kunde sitta i

direktion och vänta 45 minuter på att mötet skulle börja. Då kom han utlufsande och sade att han haft möte med en orolig mamma till en fånge. Långt senare hade vi generaldirektör Weibo. När han kom till direktionen, utan att vara försenad, kunde vi få höra "En mamma hörde av sig och trodde att jag var en djävla kurator". En sådan inställning skickar förödande signaler till personalen, det handlar om parallella processer.

– Lasse Rosa var en fånge som följt mig ända från tiden i Umeå. Han hade spöats med en spiskrok när han var sex år och sedan blivit utkastad. På den vägen hade han fortsatt. Han ringde från häktet "Kan jag få komma till Umeå?" Två av hans kompisar hade just dött i en knarkarkvart i Stockholm. Jag nekade "Du kommer att socialt invalidisera fångarna och andra i Umeå. Du kommer aldrig att kasta din adressbok med knarkkontakter". "Jag slänger allt!" sade han flera gånger. Jag tog upp honom. Ett tag senare blev han ledare för unga fotbollstjejer. Han gifte sig med en tjej på Öppen Gemenskap i Umeå. Lasse Rosa har varit styrande för mig, totalt nedskrivnen i alla sammanhang som ett hopplöst fall. Av honom har jag fått syre.

Samma sak med Janne Olsson som rånade banken och tog gisslan på Norrmalmstorg 1973. Han var då Europas mest omtalade brottsling. Janne tog vara på möjligheterna som ändå fanns i kriminalvården, han skulle aldrig blåsa mig. När jag åkte till Spanien för ett halvår sedan hade jag ingen hundvakt. "Du måste ta hand om jycken". Han flyttade in hos mig och tittade på TV, förutom när han var ute med hunden. Under pågående drama 1973 fanns det en högre tjänsteman i Kriminalvården som menade att Janne skulle skjutas. Janne har nyligen gett ut en bok, där ges en bra beskrivning om vad som skedde när han fick stämpeln tjallare på sig. På Kumla hade man smusslat in dynamit i rörmöbler. Personalen upptäckte vad som skett och kunde därigenom hindra en rymning. Två intagna pekade ut Janne som tjallare, vilket han inte var. Det blev problem på Kumla. Han fick käken sönderslagen och misshandlades fruktansvärt.

Janne fick komma till Hall. I Inferno skriver Dante om den påtvingande gemenskapen. Om jag tvingades leva med Andreas Axelsson, Tony Olsson och Jackie Arklöv (som utförde dåden i Malexander) skulle det vara mitt Inferno. Den påtvingade gemenskapen är inget att slå vakt om.

Kriminologen Tham är en annan – av många – som beskrivit kriminalvårdens hemlighet; att där finns mängder med missbrukare som kommer från så eländiga miljöer att vanliga människor knappt känner till att de finns, och att det är därför de sitter där.

– Dessförinnan sade motståndarna att i socialdemokraternas Sverige var det lagligt att knarka. Den rösten var betydligt starkare, då ändrades lagen, narkotikamissbruk kriminaliserades.

Liknande motståndare fick stor uppmärksamhet när de menade att det fanns svängdörrar på Kumla, Norrtälje och Mariefred i samband med rymningarna 2004. Nu byggs säkerhetsfängelser.

– En ledamot i justitieutskottet trodde då att larmet på Ica var bättre än på Kumla. Jag har vidareutbildat hundratal åklagare genom åren, de kan ibland vara onyanserade. Jag tar samtliga till Norrtäljeanstalten. De får gå igenom säkerhetsavdelningarna, inklusive alla personliga kontroller. Då tar snacket om dalt slut. När jag utbildar polisaspiranter i Umeå kan de ibland säga att livet på fängelser kan jämföras med hotellvistelser, då frågar jag vilka hotell de bor på. En sann information motverkar skrönor och myter. Kvar står dock att om man döms till fängelse är kriminalvården skyldig att erbjuda program, vars viktigaste uppgift är att vara brottsförebyggande. Man ska kunna komma tillbaka till samhället och klara sig.

Hur bra går det?

– Räknat efter ett antal påföljder klarar sig cirka sex av tio, då har de inte återfallit inom tre år. Brottsligheten klingar även av med tilltagande ålder. Men man kan ha vilka bra evidensbaserade program som helst, det går ändå inte att

klara sig om man saknar stöd ute i samhället efter muck. Det behövs folk som ser till att man kommer in i rätt sammanhang så att man kan göra bokslut med sina dåliga beteenden.

Kicki, som är ordförande för KRIS i Umeå, tar ibland med mig till fängelset när en fånge frigges. Om de åkt in på sommaren muckar de i samma kläder även om det är vinter, en lånad vinterjacka och en platspåse. Tiden hos Kriminalvården har kostat en miljon och knappt något är förberett för utsidan.

– A och O för att lyckas är att ha en obruten vårdkedja, den borde vara lagstiftad. Vi borde ha en gemensam vårdnad mellan kriminalvård och socialtjänst, ibland även med landstinget. Om man ska vara rationell kan jag inte förstå hur man kan ha tre olika stuprör med tre olika huvudmän, sedan talar man om samverkan som alldeles för sällan blir av. Vi har många som faller mellan stolarna därför att strukturen är felaktig.

Allt det har många sagt under många år. Inte minst har du stängt pannan blodig.

– Javisst.

Varför genomför vi inte det?

– Av rädsla för att misslyckas. Sandemose skrev "Den rädde gömmer sig villigt bakom formalismens järnvägg". Det har jag funnit många gånger inom kriminalvården.

Vad har du gjort då?

– Skitit i det. Jag har haft ett stort förtroende hos mina generaldirektörer, de har stått ut med mig. Även om jag gjort fel har det inte varit tillåtet, men de har förlåtit. Min frihet har nästan utan undantag varit unik. När jag släppte ut alla fångar över jul frågade jag inte först, det blev bara kul att läsa i tidningarna. En överdirektör sade, när han intervjuades i media, att lagstiftningen inte kände till några kollektiva permissioner. Jag hade givetvis tagit enskilda beslut, jag sade aldrig att alla 13 skulle ut kollektivt. Då är det viktigt att man är trygg som chef. Idag finns en rädsla i myndighetssverige. Varför fungerar försäkringskassan som den gör? Man vågar inte göra fel, den rädde gömmer sig villigt

bakom formalismens järnvägg.

Du har lyft frågan om medling. Hur går det?

– Medling är frivilligt och innebär att förövaren och gärningsmannen möts under organiserade former. Samtalet ska föras under ledning av en neutral medlare. 2008 kom lagen, alla kommuner är ålagda att aktualisera medling hos en person som gjort sig skyldig till brott och är 12–21 år. Opposition och allians var eniga. Medling är inte en påföljd, utan en pedagogisk och verksam modell som gör att både förövaren och offret ska få förståelse för det skedda.

– Från början fungerade det inte bra, framförallt beroende på bristande intresse hos åklagare och poliser. I Stockholm och andra håll går det nu allt bättre. Man börjar alltid med offrets bakgrund, sedan förövarens. Därefter går man in i en medlingssituation där medlaren ska vara neutral och lyssna av. Syftet är att man ska reducera rädsla, ångest och om möjligt få förståelse för det skedda. Min tro är att ju mer man sprider kunskap om medling desto större betydelse kommer den att få. I framtiden är min förhoppning att medling kommer att omfatta alla åldersgrupper, nästan oavsett vad det är för brott. Jag tror att det är en utomordentlig form där båda parter är vinnare. Förövaren förstår att han skadat en annan person, som i sin tur får kunskap om varför.

I boken *Kriminalvård i praktiken* finns allt som kriminalvården gör. Psykosocial och farmakologisk utredning, behandling inom kriminalvården, utredning av individens styrka, narkotikasatsning, rehabiliteringsstrategier, evidens om what works, responsivitet, att skapa relationer med klienter för att minska återfall och underlätta återanpassning, motiverande samtal, andlig vård... Jag kan fortsätta länge än, men fångar jag träffar talar ju sällan om dessa rubriker.

– Boken har 52 författare. Jag har skrivit ett kapitel. Egentligen är det inte något nytt under solen, det gamla kommer tillbaka. Det senaste är att vi ska återinföra yrkesutbildning. På 60-talet fanns, utöver behandlingstanken,

även en arbetslinje. Man byggde fängelser där fångarna skulle läras att svetsa och snickra. Om du frågar respektive författare/forskare säger de att allt finns. Vid en samlad bedömning kan det utbryta totalförvirring.

Fångarna säger att det byggs allt hårdare anstalter som försvårar återanpassningen.

– Byggandet är ett uttryck för populism. Varför kom Saltvik till? En ny bunker, vilken skapades som ett eftermäle till de spektakulära rymningarna 2004. Vilka sitter där med förhöjd säkerhet? Redan när rymningarna ägde rum var bara 60 procent av platserna med förhöjd säkerhet utnyttjade. Att ha 40 procent av platserna tomma kostar skjortan, då fyller man på så att Saltvik och andra ställen blir fullbelagda med folk som inte har där att göra.

– Funktionen är även symbolisk, bygger man bunkrar tror folk att det är prioriterad säkerhet som gäller. Balansen mellan vård och kontroll blir fel när säkerhetsknuttarna tar över. Då är vi långt borta från den kultur som innebar att jag häromsistens blev stoppad på Drottninggatan i Stockholm av en man som ropade "Gunnar, kommer du ihåg mig?" Det gjorde jag inte. "Du, för 20 år sedan satt jag på Hall. Du kom in i cellen och satte dig bredvid mig på britsen. Du menade att jag bara skulle göra en till liten volta. OCH DET BLEV SÅ!" Han skrek så det hördes långväga. "Nu har jag varit ute i 19,5 år!"

Har antalet grova brottslingar, liknande de som kontaktade Lars Norén, ökat?

– Fortfarande är de en liten klick.

Men de används för att ge legitimitet åt hårdare tag som drabbar alla?

– Ja. Många fångar fick betala ett högre pris efter Malexandermorden. Antalet permissioner halverades omedelbart. Statistiskt sett kan jag konstatera att vi kommer att få en ny rymning cirka 2012, de kommer med viss regelbundenhet. Sådana går inte att bygga bort med ökad säkerhet. I Australien har

man försökt, vare sig fångar eller personal orkade, det slutade med att man fick stänga fängelset.

Hur mycket styr populismen idag?

– Idag, liksom tidigare kriminaliserar vi ett vårdbehov. Narkotikapolitiken och socialtjänsten sänkte garden under hela 90-talet. Dessförinnan var de mycket offensiva, framförallt genom HIV-spöket. 90-talets finanser ledde till en nedrustning av behandlingshem och annan vård, vilket försatte oss i en prekär situation. Nu talas om vardagsbrottslighet, den tycker även jag att man måste komma tillrätta med, men då kan man inte bara låsa in folk i polisbilar. Det kräver en rörlig polisstyrka utan svarta handskar som går runt, närmar sig och talar med ungdomarna. Tänk om vi hade poliser som satte sig ner med gänget på samma bänk för att prata.

Enligt boken Kriminalvård i praktiken har kriminalvården med frivård och häkten dagligen kontakt med 10 000 människor som har problem med narkotika. 2006 var 55 procent av de på kåken narkotikamissbrukare.

– Andelen är något högre idag.

47 procent som har övervakning är narkotikamissbrukare. En ökning med elva procent på tio år. Vad står det för?

– Jag menar att man ska sätta socialtjänsten på trappan utanför Kronobergshäktet, då kommer de att identifiera varenda intravenös missbrukare inom två år. Under lång tid fanns det 10 000 tunga missbrukare. Idag handlar det snarare om en tredubbling. Man måste också se ett ljus i tunneln, observera att jag inte menar ett mötande tåg. Det finns flera viktiga saker. Först måste vi släppa in ungdomarna i samhället, även de som kommer hit från andra länder. Många i förorterna lever strukturlöst. I min egen ungdom lotsades jag in i vuxenvärlden genom att börja som springgrabb. Det fanns förstajobb för ungdomarna. Idag ska man vara utbildad civilingenjör för att få sitt första arbete.

Sverige leder EU:s ungdomsarbetslöshet. Nu gäller 40-talisternas uttåg. Kan ungdomarna skaffa sig utbildning blir

det en gynnsam arbetsmarknad. Chansen till en bättre utveckling handlar om en stenhård satsning på ungdomarna så att de kommer in i strukturerade former, det kan även vara studier. Jag ser hur ungdomarna som bär på en skvätt ADHD försöker ta sig fram i studentfabrikerna. Utsorteringen är alarmerande. Det krävs politisk vilja för att förändra. Ungdomarna måste in i mönster med studier och arbete, som även rymmer kärlek och omsorg, istället för kontroll och spö.

En annan upplevelse av fängelser är att de blivit en avstjälningsplats för de som tidigare var psykiatrins patienter.

– För 30 år sedan hamnade 2/3 av de grävsta mördarna hos psykiatrin, 1/3 kom i fängelse. Idag är det tvärtom. Vart tog psykiatrireformen vägen? Ta alla med ADHD som befolkar fängelserna. På Norrtäljeanstalten startade man ett projekt i samarbete med beroendevården för att se till deras intressen. Där träffade jag en kille "Nu har jag för första gången i livet läst en bok. Hela boken!" En annan sade "Jag fick MVG i matte, jag som tidigare haft IG i allt i hela mitt liv". Där fick de möjligheter att lugna ner sig.

Kan du ge humanismen en plats i det vi talar om nu?

– Utan humanism når man inte målen och går i väggen. Det måste vara humanism i dess riktiga bemärkelse som även rymmer humor, omsorg och en hel karta med liknande saker. Egentligen är det enkelt; man måste vara sig själv. Man behöver ha en normal utveckling i känsloliv och tänkande. Det måste finnas ett remissförfarande mellan hjärta och hjärna. Under ett tag gick jag på folkhögskola, där fascinerades jag av rektorn, han var en fantastisk person, jag ville identifiera mig med honom. Ibland kan det vara bättre att ha en person att skicka fram, en stilbildare, än ett program med överbetonad betydelse. Det slående är att mycket är enkelt. Det handlar om att ha varma, naturbegåvade och engagerade personer som finns på rätt plats. Samtidigt måste vi få fram att de som sitter i fängelse är människor. Vi måste komma i närhet av dem, känna deras

andedräkt, istället för att distansera oss.

En annan slags medling för att minska fördomar?

– Det besvärande är att med populismens enkla lösningar vinner man många röster på den politiska arenan. På samma gång är det svårt. Ibland vill man väl och så går det åt helvete. Jag tänker på Malexander. Samtidigt är händelsen så unik att jag bara måste bort från den, jag kan inte generalisera utifrån Malexander. Sådana människor kan få mig att frysa mitt i natten så att jag måste bära ulster. Då måste jag tänka i andra banor. På 60-talet var jag under en kort tid chef på Tidaholm. Under min första dag satt arbetsledare, kurator och assistenten vid ett långt bord. På kortändan skulle klienten stå, en kilometer bort från oss andra. Jag införde "sittreformen" på Tidaholmsanstalten. "Ska du inte sitta?" sade jag till killen. Han blev helt förvirrad. De hade ordningen att fången skulle stå under hela mötet. Efteråt tog vi en diskussion "En kille som sitter är väl mer avslappnad, särskilt om han redan är trött och grinig?" Vilka enkla medel, jag ville ha killen bredvid mig "Hallå! Kom och sätt dig här med oss". Vilka signaler sänds när en fånge ska stå i nästan givakt när jag ställer några frågor till honom? Vilken förnedring, vilken kränkning. Tänk att jag införde sittreformen – i vart fall på Tidaholm. Jag kan peka på rader med liknande enkla åtgärder.

Några dagar senare berättar Larsa att vid Kronofogdens besök visade det sig att bostaden krävde så dyra reparationer att en försäljning skulle sluta plus minus noll. Vilket Larsa redan visste. Samt att han levde ett snäpp över existensminimum. Nu är det fixat, till existensminimum, precis. Men han bor kvar.

Text: Leif Stenberg |

Bild: Lena Katarina Johansson

Läs vidare:

Kriminalvård i praktiken. Strategier för att minska återfall i brott och missbruk, Anne H. Berman & Carl Åke Farbring (red),

Studentlitteratur 2010.

Smärtpunkten. Lars Norén, pjäsen *Sju tre och morden i Malexander*, Elisabeth Åsbrink, Natur & kultur 2009.